

Από τη Σημειωτική της Σιωπής στην Praxis του Spect-Actor: Μια Πολυτροπική Διερεύνηση του Body Shaming στη Δευτεροβάθμια Εκπαίδευση

Αγγελικής Μιχαλακέα Κοινωνιολόγου, MSc στη Βιοηθική,
M.Ed. στην Κριτική Παιδαγωγική

1. Περίληψη

Ο σωματικός χλευασμός μεταξύ εφήβων ερευνάται ως μια κοινωνική οργανωμένη μορφή συμβολικής βίας που εκδηλώνεται στο σύγχρονο σχολικό και ψηφιακό περιβάλλον. Μέσα από το πρίσμα της Κριτικής Παιδαγωγικής και της Κοινωνιολογίας του Φύλου, διερευνάται ο ρόλος των μαθηματικών κόμικ ως κριτικών κειμένων για την ανάδειξη της «σημειωτικής της σιωπής» (149 χειροποίητων και 101 ψηφιακών). Τα ευρήματα αναδεικνύουν ένα δομικό Χάσμα Παρατήρησης-Παρέμβασης, τεκμηριώνοντας την ανάγκη για μια παιδαγωγική παρέμβαση που μετατρέπει τον παθητικό παρατηρητή σε ενεργό Spect-Actor.

2. Εισαγωγή και Προσδιορισμός του Προβλήματος

Η ενδοσχολική βία και ο κοινωνικός αποκλεισμός αποτελούν σύνθετα φαινόμενα που υπερβαίνουν τις ορατές μορφές σύγκρουσης, καθώς συχνά εγγράφονται σε πρακτικές μη αναγνώρισης και κοινωνικής απομόνωσης. Σε ένα σχολείο που λειτουργεί ως αναπαραγωγικός μηχανισμός της κυρίαρχης κουλτούρας, οι φωνές των μαθητών που βιώνουν ευαλωτότητα τείνουν να παραγκωνίζονται. Η σιωπή δεν ορίζεται ως απουσία λόγου, αλλά ως ενεργή επιτελεστική πρακτική παγίωση των σωματικών ιεραρχιών των παρατηρητών. Μάλιστα η σημειωτική σιωπή εντοπίζεται στον κενό χώρο (Gutter) των μαθητικών αφηγήσεων.

3. Θεωρητικό Πλαίσιο

Η θεωρητική θεμελίωση της μελέτης συνδέει την Κριτική Παιδαγωγική του Paulo Freire με τις κοινωνιολογικές προσεγγίσεις της επιτελεστικότητας και της συμβολικής βίας.

α). Συμβολική Βία και Πειθαρχία: Σύμφωνα με τον Bourdieu, η συμβολική βία ασκείται μέσω της εσωτερίκευσης των κυρίαρχων προτύπων, καθιστώντας την περιθωριοποίηση «φυσική», όπου το σώμα μετατρέπεται σε «πεθήνιο σώμα» μέσω της διαρκούς επιτήρησης.

β). Η διαχείριση του Στίγματος: Ο Erving Goffman προσφέρει το πλαίσιο για την κατανόηση του στίγματος και της «διαχείρισης των εντυπώσεων», όπου οι μαθητές δίνουν μια συνεχή μάχη στο προσκήνιο για να αποφύγουν την κοινωνική απαξίωση.

ως πειθαρχικό μηχανισμό που ακινητοποιεί το υποκείμενο και τον παρατηρητή, διασφαλίζοντας τη διατήρηση του *status quo*.

γ). Ορίζεται το *body shaming* ως πρακτική «αποαναγνώρισης» σωμάτων που αποτυγχάνουν να επιτελέσουν την κανονικότητα.

Η απελευθερωτική προοπτική του Freire και η «διδασκαλία ως πράξη ελευθερίας» της bell hooks στοχεύουν στη συνειδητοποίηση (*conscientizaçã*), επιτρέποντας στους μαθητές να αναγνωρίσουν τη σιωπή τους ως πολιτική πράξη.

4. Μεθοδολογικός Σχεδιασμός

Υιοθετήθηκε η στρατηγική της Συμμετοχικής Έρευνας Δράσης (PAR) με έναν σπειροειδή κύκλο σχεδιασμού, δράσης, παρατήρησης και αναστοχασμού για την οπτική γραμματική και στην τριεπίπεδη προσέγγιση του Serafini. Συμπληρωματικά, χρησιμοποιήθηκε το λογισμικό *Voyant Tools* για τη χαρτογράφηση λεξικών συχνοτήτων στις ανοιχτές απαντήσεις των μαθητών.

5. Αποτελέσματα και Συζήτηση

Η ανάλυση αποκάλυψε μια δομική αντίφαση στη σχολική κουλτούρα:

A). Το Χάσμα Παρατήρησης-Παρέμβασης: Ενώ το 81,5% των μαθητών αναγνωρίζει θεωρητικά τη συλλογική ευθύνη, μόλις το 15,7% δηλώνει έτοιμο για άμεση παρέμβαση.

B). Κανονικοποίηση μέσω του Χιούμορ: Η βία ασκείται μέσω μιας «σημειωτικής αναισθησίας», όπου ειρωνικά *emoji* και *memes* λειτουργούν ως μηχανισμοί πειθαρχίας που καμουφλάρονται υπό το πρόσχημα της «πλάκας».

Γ). Μέσω κοινωνιογραμμάτων, οι μαθητές τοποθέτησαν τη ντροπή στο πρόσωπο, τον φόβο στο στομάχι και την ακινησία στα πόδια, αναδεικνύοντας το σώμα ως χάρτης κοινωνικής εγγραφής της βίας..

Δ). Ψηφιακή Επιτελεστικότητα: Πρακτικές όπως το *ghosting* και το *seen* χωρίς απάντηση (49%) αποδείχθηκαν οδυνηρές μορφές ψηφιακής απόρριψης που πλήττουν την εφηβική ταυτότητα.

6. Παιδαγωγικός Μετασχηματισμός: Από τον Παρατηρητή στον Spect-Actor

Η χρήση των κόμικ και του Θεάτρου της Εικόνας (Augusto Boal) λειτούργησε ως ένα «σημειωτικό καταφύγιο». Οι μαθητές μετασχηματίστηκαν από παθητικούς θεατές σε ενεργούς *Spect-Actors*, οι οποίοι ανασχεδιάζουν

(redesign) την πραγματικότητά τους. Η διαδικασία του Ανασχεδιασμού επέτρεψε τη μετατροπή των ειρωνικών *memes* σε αντι-αφηγήσεις αλληλεγγύης και φροντίδας.

7. Συμπεράσματα

Η αντιμετώπιση του *body shaming* απαιτεί τη μετάβαση από την απλή ενημέρωση στην απελευθερωτική *Praxis*. Η έρευνα προτείνει τη «σημειωτική της σιωπής» ως αναλυτικό εργαλείο για την αποκωδικοποίηση της αόρατης βίας. Καταληκτικά, η ανάγκη για έναν νέο τύπο κριτικού γραμματισμού είναι επιτακτική, ώστε το σώμα να επαναληφθεί ως πεδίο ελέγχου, αλλά ως πεδίο αυτονομίας και συλλογικής φροντίδας.

Βιβλιογραφία

- Ahmed, S. (2004). Η πολιτισμική πολιτική του συναισθήματος . Edinburgh University Press.
- Boal, A. (2008). Θέατρο των καταπιεσμένων . Γίνετε δημιουργικοί.
- Bourdieu, P. (1991). Γλώσσα και συμβολική δύναμη . Polity Press.
- Butler, J. (1990). Πρόβλημα φύλου: Φεμινισμός και η ανατροπή της ταυτότητας . Routledge.
- Foucault, M. (1995). Πειθαρχία και τιμωρία: Η γέννηση της φυλακής . Vintage Books.
- Freire, P. (2017). Παιδαγωγική των καταπιεσμένων . Κλασικά Penguin.
- Goffman, E. (1963). Στίγμα: Σημειώσεις για τη διαχείριση της αλλοιωμένης ταυτότητας . Prentice-Hall.
- hooks, b. (1994). Διδασκαλία της παράβασης: Η εκπαίδευση ως πρακτική της ελευθερίας . Routledge.
- Kress, G., & van Leeuwen, T. (2006). Ανάγνωση εικόνων: Η γραμματική του οπτικού σχεδιασμού . Routledge.
- Μιχαλακέα, Α. (2025). Έμφυλα σώματα και πολυτροπική σιωπή: Μια συμμετοχική έρευνα δράσης για την κοινωνιολογία του σώματος και τον μετασχηματισμό του Θεατή-Δρώντα ενάντια στην σωματική ντροπή [Υπό δημοσίευση έρευνα].
- Παπαχαρίσι, Ζ. (2010). Μια ιδιωτική σφαίρα: Η δημοκρατία στην ψηφιακή εποχή . Polity Press.
- Serafini, F. (2014). Διαβάζοντας το οπτικό υλικό: Μια εισαγωγή στη διδασκαλία του πολυτροπικού γραμματισμού . Teachers College Press.
- Turkle, S. (2011). Μόνοι μαζί: Γιατί περιμένουμε περισσότερα από την τεχνολογία και λιγότερα ο ένας από τον άλλον . Βασικά Βιβλία.